

SZÉKELY TIBOR□ ÖTVEN ÉVE TÖRTÉNT

„Kisaplázadás,, a Központi Szemináriumban

(II. rész)

Központista kispapok a csonka Szemináriumban és a szétszórásban Az előzőekből ismert, hogy 1959-ben az egyházi vezetők és szemináriumi előjárók kilátástalan küzdelmet indítottak a növendékek legalább egy részének visszaszerzésére, miközben az államhatalom lehetetlenné akarta tenni az ideológiailag nem kívánatos centrum visszaállítását Budapest belvárosában.

A megfélemlített egyházi vezetők végrehajtották a 14 növendék kizárását, és a (valószínűleg már márciusban rájuk kényszerített) nyilatkozat aláírásától tették függővé a behódolt növendékek visszatérését. Nem számítottak a növendékek nagy többségének a kizárt társaik iránti szolidaritására, és a kispapok magatartását lázadásnak tekintették ahelyett, hogy időben megmagyarázták volna a szükséges magatartás elfogadását, a lehetséges „modus vivendi,, a túlélés egyetlen lehetőségét.

A hirtelen haragból, vagy az erősebb állami akaratból a Központi Papnevelő Intézet gyakorlatilag üres lett. A püspöki kar képviselőinek az ÁEH vezetőivel és a kormányfővel folytatott tárgyalásai, a szemináriumi előjárók és akadémiai professzorok befolyásos egyházi és kormányzati személyekkel folytatott tapogatózó tárgyalásai nem vezettek eredményre.

A Szeminárium és az Akadémia viszonya

Ami a két intézmény vezetőinek együttműködését, illetve szembenállását illeti, mindkét oldalról készültek titkosszolgálati jelentések, amelyekből feltárhatók egyes események, folyamatok.

1959. március 18-a után a szemináriumban maradtak listája több forrásból végzett egyeztetés alapján állítható össze. Elsősorban az ÁEH-ban átadott, 14 fő kizárását tartalmazó jegyzékből, amelyet, – amint az iratokból később kiderült – már akkor nem az ÁEH, hanem a belbiztonsági szervezet készített, és az 1960. szeptember 10-én készült belbiztonsági jelentés mellékletéből, amely tartalmazza az 1959. március 18-án, a Gröss féle nyilatkozat aláírásának megtagadása miatt elbocsátottakat. A két listát egybevetve az 1958–59. tanév növendékeinek eredeti névsorával, megállapítható a nyilatkozatot aláírók, vagyis a bennmaradók száma és névsora.

Az 1959. február 28-ai kizárás, illetve a március 18-ai elbocsátás után az intézetben maradhatott: egy elsőéves, egy másodéves, hat harmadéves, három negyedéves, két ötödéves és hét hatodéves, tehát összesen 20 növendék.

Események a csonka Szeminárium életéből

Ahogy Shvoy Lajos püspök – később megjelent – önéletrajzának kéziratából is tudjuk, „1959. március 20-án ezzel a 20 hallgatóval indult meg a bent maradtak számára az 1958/59. tanév

második szemesztere. Az új előjárók – valamennyi notórius békepap – otthonosan jártak keltek, és iparkodtak átgyúrni a bent maradtakat, egészen a békepapi szellemben.,,

Az 1959/60-as tanév is – amint a benépesítési törekvésekről készült beszámolóból kiviláglott – csak ugyanazzal a tavaszi, csekély, 20-as létszámmal indulhatott. Erről az időszakról kevés adat áll rendelkezésre.

1959. november 9-én a Szemináriumból származó jelentés csak olyan jelentéktelen eseményekről számol be, mint például kijelentkezések, ismerős családoknál történt befogadások.

December 14-én keltezett jelentésben több problémáról esik szó: Az Akadémia könyvtárának fődémcseréje miatti költözések felborították az életrendet, és ennek a 20 növendéknek a fegyelmezése nagyon akadozik. Az életrend felborulásának egyik megnyilvánulása az volt, hogy a növendékek – az új spirituális, Király Pacifik tudta nélkül – úgy határoztak, hogy nem mennek a kápolnába reggeli misére, hanem az Egyetemi templomba mennek a roratéra énekelni. Ebből az következett, hogy egyesek se ide, se oda nem mentek. A spirituális a rektor beavatkozását kérte, hogy csináljon rendet. Zavar mutatkozott az étkezések rendje körül is: a növendékek pontatlanok, sok az összevisszaság, és senki nem teremt rendet. „Fábián prefektus ingerülten rendelkezik, hevesen magyaráz. Pfeifer prefektus a fegyelmezetlenséget lemosolyogja, Király spirituális megsértődik, hogy mellőzik őt, a rektor pedig idegeskedik, hogy nincsenek kézben a növendékek.,,

Elmaradt a szokásos október végi – november eleji lelkigyakorlat, amelynek időpontját januárra tették át.

1960. március 22-ei keltű, az Akadémiáról származó jelentés szerint „az előjáróság és a tanárok bizonyos nyugtalanságot észleltek a kispapok között,,. Kiszivárgott, hogy egyesek bizonyos emlékünnepeket, vagy megemlékezést akarnak tartani a tavalyi eseményekkel kapcsolatban. Az előjáróság résen volt, bár ez teljesen nem sikerült, mert egy Tesszár nevű teológusnak sikerült a spirituális előzetes tájékoztatása nélkül egy elmélkedést szerkesztenie, amelyet a közösségben fel is olvasott. Az elmélkedés, illetve az imádság azokért a kispapokért szólt, akik egy évvel azelőtt „a püspöki kar, a tanárok és előjárók lelkiismeretlenségéből kifolyólag hivatásukat elveszítették, és a Szemináriumot el kellett hagyniuk.,,

Az elmélkedés imádságot is tartalmazott azért, hogy a „tévtanítókat,, elmozdítsa az Isten. A kifejezést elég egyértelműen az előjárókra és a tanárookra lehetett érteni. Az előjáróság a rendbontó és fegyelmezetlen, az egy évvel ezelőtti szellemet felidézni akaró próbálkozást azonnal fegyelmileg megtorolta, és Tesszár teológust – az ÁEH-val egyetértésben – eltávolította.

Az 1960/61-es tanévre a Szemináriumba való visszavételt több ordinárius is kezdeményezte, de ezt is „nyilatkozat,, aláírásának feltételéhez kötötték. Körmendy Béla tabáni plébános – Fábián prefektus véleményére hivatkozással – azt állította, hogy ezt a nyilatkozatot „még a római pápa is aláírhatta volna,,. A prefektus szerint a kizártak azonban az aláírás ellen aknamunkát folytattak.

1960. október 6-ai, a Szemináriumról származó jelentés arról számol be, hogy az 1960/61-es új tanévet 24 növendék kezdte meg. Közülük azonban többen szabadságot kértek, mások vidékre szerették volna magukat áthelyeztetni.

Az egyik növendék, aki az előző tanévben I. éves esztergomi kispap volt, kilépett. Nem vonult be az új tanévre, de úgy nyilatkozott, hogy mint bejáró hallgató szeretné elvégezni a teológiát.

Lettek volna mások, akik a Központi Szemináriumba jöttek volna vissza, de ezek mind valami ürüggyel szabadságot, illetve várakozási időt kértek, hogy munkahelyükről kiléphessenek.

Október 11-én, külső forrásból származó információ szerint közvetve a Fábán prefektustól származó véleményre alapozva azt írja, hogy „különböző rágalmakkal (a BM elemző szerint homoszexualitás) jelentettek fel valakit. Ez az eljárás mély szomorúsággal tölti el a szemináriumi előljárókat is. Fábán János szerint ez már nem is politikai intranzigencia, hanem egyenesen aljasság.,,

Október 13-án ugyanerről az esetről a belső tájékoztatás szerint, az 1959-ben eltávozottak közül egyik növendék visszatért az intézetbe. Potyondy Imre rektornál ezzel kapcsolatban megjelent egy háromtagú küldöttség, és kérte, hogy a rektor tegyen meg mindent annak érdekében, hogy az illető távozzék. A küldöttség tagjai azok közül voltak, akiket 1959-ben a Szemináriumról eltávolítottak. A kifogásolt növendéket ennek ellenére nem bocsátották el.

Jelenségek az Akadémián

1959. október 16-án Cserháti József dékán úgy nyilatkozott, hogy a szemináriumi problémák fő forrása Semptey László, vizektor. Ugyanakkor Szörényi professzor szerint Sempteynek van módja arra, hogy a kispapok ellenállását szító Tabódyt „örökre elnémítsa.,,

1960. március 30-ai jelentésből az is kitűnik, hogy az Akadémia régebben kinevezett professzora, és a szociológia új tanára között az órátközés miatt nézetkülönbség támadt, amelyet a rangidős professzor azért simított el, „mert a hallgatók – az akkori zaklatott körülmények között – torzsalkodásnak értelmezték és ennek hangot is adtak.

A tanári kar véleménye szerint a kispapok olyan meggondolatlan és felelőtlen cselekedetekre és szóbeszédre hajlamosak, hogy minden vezetőnek résen kell lennie, hogy ezeket a nyugtalanságokat még időben feloldhassa.,,

Május 16-án szintén az Akadémiáról származó hír szerint „Horváth Richárd fog (...) előadni a hallgatóknak.,, és erről már előzetesen beszéltek a hallgatókkal. Ezek szerint a hallgatóság nem fogadta szívesen az Opus Pacis prominensét.

A jelentések nem foglalkoztak a tanulmányi rendről vagy rendetlenségről szóló információkkal. A professzorok zártkörű megbeszéléseiken, vagy az egyházmegyei vezetőknél tett látogatásaik alkalmával inkább a volt ötödéves diakónusok és a volt negyedévesek titkos papszenteléséről szóló hírekkel foglalkoztak, leginkább annak okán, hogy ezzel kapcsolatban nem kérték ki az ő véleményüket.

Szeptember 30-án kelt jelentés szerint egy beszélgetésből kiderül, hogy az Akadémia mindaddig megoldhatatlannak látja a Központi Szeminárium problémáját, amíg az előjárókat ki nem cserélik. Az egész előjáróságot egyszerre kell leváltani, kivéve talán a rektort, tekintve idős korát és múltját.

Az egy év előtti problémafelvetés után, az akadémiai szóbeszédet még mindig elsősorban Sempsey vicerektor személye foglalkoztatja. Szerintük a püspöki kar is hibázott, hogy nem váltotta le. Az államnak – amely eddig ellenállt az előjárók leváltásához – be kell látnia, hogy vannak olyan akut problémák, amelyeket már egy-két hónapig sem szabad halasztani.

A dékán a fő problémát abban látja, hogy a vicerektor nem a rektornak, hanem az esztergomi káptalannak köteles elszámolni. Ezt a gyakorlatot meg kell szüntetni, hiszen a Szemináriumot minden más inkább tartja fenn, mint Esztergom.

A dékán nem tartja alkalmasnak Pfeiffer Jánost a prefektusi feladatkörre, mert naiv módszerekkel akar a növendékek előtt népszerű lenni. Mint akadémiai tanár sem ér sokat, mert nagyon nívón alul ad elő.

Király Pacifikról is lesújtó a dékán véleménye. Szerinte a növendékek „egyszerűen nem veszik be,,. Nem ért hozzá. Ezen a helyen most az lenne a döntő, hogy a spirituális demokratikusan gondolkodó, de kitűnően felkészült ember legyen, akinek a szellemi nívója imponál a teológusoknak.

A kizárt és elbocsátott növendékek

a diaszpórában

1959. március 25-én, Kereszti Imre növendék temetésén többen találkoztak a Központi Szemináriumból februárban kizártak és márciusban elbocsátottak közül. A résztvevő kisapokból spontán énekkar alakult, amelyet a volt VI. éves, korábban „cantus magister,, vezényelt.

Felmerült a gondolat, hogy meg kellene szervezni a közösség összefogását, lelki- és tanulmányi továbbképzésének, illetve felszentelésének rendjét. Ennek a kisap mozgalomnak az élére állt Tabódy István, és vállalt részt a szervezésben Rédly Elemér, Hrotkó Géza, és még néhányan, elsősorban a már felszentelt papok, illetve diakónusok közül.

Rekollekciók

1959. júniusában a volt növendékek értesítést kaptak, hogy rekollekció céljából találkozzanak. A találkozó létrejött, és mintegy 40 fős társaság gyűlt egybe a szabadban.

Tabódy István, a kizárt főduktor köszöntötte a megjelenteket, akik meghallgatták egy úgynevezett „regnumos pap,, elmélkedési pontjait, amelyekről egy félórányi időre

elgondolkodhattak. Ki-ki úgy tehetett, ahogy számára megfelelő volt: vagy elsétált az erdőben, vagy leült gondolataival a fák között.

Zárszóként Tabódy István bátorította az egybegyűlteket, hangsúlyozva, hogy nem hagyhatjuk el magunkat, és a tanulást a szemináriumon kívüli körülmények között is folytatnunk kell. Biztosította a társakat, hogy az Anyaszentegyház igényli a kispapság felnövekedését, hogy beállhassanak a „szőlőmunkások,, közé. Később is voltak rekollekciók a volt növendékek lakásán, amelyeket neves személyiségek vezettek.

A rekollekciók mellett egyéb bensőséges találkozók is voltak, amelyekről a belbiztonsági szolgálat egy újonnan szervezett, volt III. éves növendék jelentéseiből értesült.

Továbbképzés

A kizárt, illetve elbocsátott hatodévesek felszentelt papok voltak, a szükséges teológiai tanulmányaikat befejezték, és a doktori szigorlatra készültek a Szemináriumban, illetve még néhány pasztorációs tárgyat hallgattak az Akadémián.

A kizárt, illetve elbocsátott ötödévesek egy kivételével felszentelt diakónusok voltak, és tanulmányaikból csak néhány vizsgájuk hiányzott ahhoz, hogy pappá szentelhetők legyenek, illetve a pasztorációban a szükséges ismeretekkel rendelkezzenek. Ezek szervezett oktatására nem volt szükség, kizárólag annak a néhány vizsgának a megszervezésére, amelyeket még le kellett tenniük.

A kizárt, illetve elbocsátott alsóbb évfolyamosok közül azoknak, akik nem morzsolódtak le a rendkívüli események során, és továbbra is a papi hivatást választották, célszerű volt szervezett kereteket biztosítani a szemináriumon kívüli képzésre.

Az oktatások 1959 őszétől 1960. május-júniusáig, illetve 1960 októberétől az érintettek 1961 első negyedévi letartóztatásáig folytak. Az érintettek közül egyetlen szervezett ügynök jelentései, illetve a letartóztatottak kihallgatási jegyzőkönyvei tartalmazzák az adatokat:

1959. szeptemberében az alsóbb évfolyamosok részére indult az oktatás. Hrotkó Géza budapesti lakásán Dr. Liptay György, Nagy Imre, Rédly Elemér, Dr. Schimmer József és Tabódy István találkozott. Megbeszélték a tematikát és az oktatás rendjét. Négy csoportot terveztek. Évfolyamonkénti megoszlásban, egy-egy csoporthoz nyolc-nyolc fő tartozott.

Az elsőéveseket dr. Liptay György, a másodéveseket Nagy Imre, a harmadéveseket dr. Schimmer József, a negyedéveseket Rédly Elemér fogta össze, illetve oktatta. Liptay György akadémiai magántanár mellett még három tudományosan elismert vizsgáztatót is felkértek. Az oktatás és vizsgáztatás bizalmas körülmények között folyt, mégis kiszivárogtak egyes információk, és ezek megjelentek a titkosszolgálatok részére készült jelentésekben.

1959. december 14-én már azt is tartalmazta egy, a Szemináriumról adott jelentés, hogy a

nógrádverőcei plébános állítólag valahol papnövendékeket tanít. Ez a hír azt a gondolatot vetette fel, hogy ő az egyike azoknak, akik most a Központi Szeminárium volt növendékeit tovább tanítják.

1960. augusztus 6-án készült egy BM jelentés, amely több vonalon szerzett információra hivatkozva állítja, hogy az eltávolított papnövendékek szervezett képzése folyik.

1960. október 12. után a beszervezett, volt harmadéves növendék az oktatásról is részletes tájékoztatásokat adott a titkosszolgálatnak.

A növendékek kapcsolata egyházi előjáróikkal

1960. szeptember 5-ei jelentés megerősíti azt az értesülést, amely szerint a rektor úgy tudja, hogy az elbocsátott növendékek közül egy sem hajlandó a Központi Szemináriumba visszatérni. Tíz olyan jelentkezőről tudnak, aki más szemináriumban szívesen tanulna tovább.

Szeptember 6-ai információ szerint a kispapok annyira összefogtak, hogy egyforma választ adtak püspökeik felszólítására, olyannyira, hogy a legkülönbébb helyekről ugyanaz a válasz volt olvasható. Nem akarnak visszamenni a Központi Szemináriumba, csak vidéki szemináriumba mennének, és követelik, hogy az elvesztegetett egy évet számítsák be nekik.

Szeptember 14-ei információ pedig megerősíti, hogy augusztus folyamán több egyházmegye vezetője felszólította a kizárt, elbocsátott növendékeit, hogy nyilatkozzanak: Budapestre, vagy melyik vidéki szemináriumba szeretnének visszakerülni. Egyik csoport válaszolt a kérdésre, és vidéki szemináriumot jelölt meg, mások viszont válaszra sem méltatták ordináriusukat. Egyesek szóban reagáltak a kezdeményezésre, és fenntartást emlegettek olyan ordináriusok iránt, „akik lepaktáltak a kommunizmussal,, mások kifejezték azt az álláspontjukat, hogy addig nem térnek vissza a Központi Szemináriumba, amíg ott Sempety László a vicerektor.

Október 11-ei információ szerint az egri káptalani helynök „globálisan,, megkereste a Központi Szemináriumból elbocsátott növendékeit, és megkérdezte, hogy hajlandók-e hivatásukat követni, engedelmességet tanúsítani, és valamelyik szemináriumba visszatérni. Voltak, akik követték eredeti felfogásukat, de volt olyan is, aki bizonyos szöveg aláírásával szemináriumba vonult, ismét másokat időközben illegális körülmények között felszenteltek.

A szentelések

1959. november 11-ei információ szerint november 4-én egy kalocsai káplán Budapesten járt, és mint tudott tényt beszélt, hogy az egyik győri papnövendéket 1959 júniusában pappá szentelték.

December 30-ai információ szerint „Fábián prefektus beszélt az egyik volt Központi

Szemináriumi növendékkal, aki szobrot hozott az egyetemi templomba megáldatni, mert azt akarja átadni egyik székesfehérvári újmiséjén. (...) Tudomása szerint a székesfehérvári növendékek pappá vannak szentelve., Ezután mondta Fábián János prefektus, hogy „tudomása szerint a váci egyházmegyések közül is többen már papokká vannak szentelve azok közül, akiknek 1959. júniusában lett volna a szentelésük,,.

1960. február 17-ei információ szerint „a Hittudományi Akadémia tanári kara kifogásolta, hogy egyik esztergomi volt papnövendéket – aki a kizártak között szerepelt, és aki az engedetlenek sorában is kiemelkedett – felszentelték., A fő problémát az jelentette, hogy ehhez nem kérték ki a professzori kar véleményét.

Május 16-án ugyancsak az Akadémiáról származó információ szerint: a „dékán mondta, (...) hogy a diakónusok közül 18-at szenteltek fel, de ezekből 6 volt engedélyezve. (...) Esztergomban Szabó Imre, Székesfehérvárott Shvoy Lajos, Győrött pedig Papp Kálmán szentelt. Csak Hamvas nem szentelt fel senkit.,,

Július 16-án a BM-ben készült javaslat megállapította, hogy az eddigi adatok ismeretében körülbelül 20 főt illegálisan felszenteltek.

Július 21-én a Fővárosi Tanács egyházügyi főelőadója, kormánybiztos, hivatalos feljegyzésben tájékoztatta az ÁEH-t, hogy Potyondy rektor Cserhádi professzor pécsi utazásával kapcsolatban olyan információkhoz jutott, miszerint „ismeretlen püspök felszentelte a Központi Hittudományi Akadémiáról eltávolított V. éves, továbbá VI. éves papnövendékek jelentős részét,,.

Augusztus 6-án a BM-ben készült összefoglaló „jelentés,, azt tartalmazta, hogy 26 személyt illegálisan felszenteltek. Ezek egyházi funkciókat látnak el.

Augusztus 15-én az Akadémia egyik professzorától eredő információ – Turai kormánybiztos feljegyzésével egybehangzóan – állítja, hogy Rogács pécsi püspök diakónusait egy ismeretlen püspök felszentelte.

Szeptember 5-ei információ szerint a Szemináriumban az a vélemény, hogy az 1959 márciusában elbocsátott diakónusok közül már majdnem mindegyiket pappá szentelték, és egyházmegyei köteléken kívül egy új papi szervezet jött létre.

Szeptember 6-ai, szombathelyi püspöki hivatal környezetéből származó információ szerint „zugszentelés,, történt, mert az elbocsátott, de maguk között jól megszervezett központista kispapok IV. és V. évfolyamosait (körülbelül 20 főt) valaki egyházi és állami engedély nélkül felszentelte.

Hamvas Endre és Brezanóczy Pál nyilatkozata szerint ők semmiféle szentelési engedélyt nem adtak, mégis – mint kiderült – az ő növendékeik is felszentelt papok.

Feltűntek itt-ott hatalmas primíciák, itt-ott fiatal „munkáspapok,, akiknek minden joghatóságuk megvan, akiknek talán „Róma közvetlenül parancsol,,.

Szeptember 16-ai jelentés szerint Hamvas Endre csanádi püspök az AC országos igazgatójának elmondta, hogy nála olyan volt központi szeminarista, akit időközben felszenteltek, és nem mutatja be a szentelési iratot, nem működhet. Úgy vélte, hogy az illegális szenteléseket Zadravec püspök, esetleg Kisberk vagy Endrey végezhet. Aggodalmát fejezte ki, hogy minden ilyen dolog csak kárt és zűrzavart okozhat. Megítélése szerint nem használ ezek felfüggesztése sem, mert akkor lakásokban fognak misézni.

Szeptember 17-ei jelentés szerint Szörényi Andor professzor a Szent István Társulatnál megerősítette azt a hírt, hogy Rogács püspök növendékei iránti jóindulatát azok visszautasították azzal, hogy a felszentelésük már megtörtént. Az informátor szerint az esetet most már széles körben híresztelik.

Szeptember 30-án újabb jelentés foglalkozik az augusztus 30-ai zárt püspöki megbeszélésről, ahol felvetődött, hogy az illegális szenteléseket római felhatalmazás alapján végezték, és a püspökök, mint a hierarchia vezetői ezt sérelmezik. „Hamvas Endre püspök javasolta Grósz József érseknek, hogy ezt írja meg Rómába. Szóba került Radó Polikárp bécsi útja is, ahol lehetősége van elmondani a nunciushoz, hogy ne csináljanak ilyen lehetetlen dolgokat.,,

1961. március 13-ai, illetve 15-ei dátumúak Tabódy István kihallgatási jegyzőkönyvei, amelyek dátum és név szerint felsorolják, hogy az úgynevezett illegális szenteléseket ki végezte, és kiket, mikor szenteltek pappá.

A figyelőhálózat

A titkosszolgálat figyelmét nem kerülte el semmilyen információ, amely akarva, vagy akaratlanul került a látóterébe.

Az 1960. augusztus 9-ei keltezésű dokumentum szerint a jelentéstevőt a Vigilia szerkesztőségi tisztviselője arról értesítette, hogy július 20-a körül a szerkesztőségben járt egy volt kispap, aki iránta mint szerző iránt érdeklődött, és megadta neki a telefonszámát. Az ügynök egyúttal jelenti, hogy az érdeklődő még nem lépett vele kapcsolatba.

A BM tiszt erre utasítást adott, hogy amennyiben újra keresnék, és beszélnének, azonnal jelentse. Egyúttal intézkedett, hogy a szerkesztőségben lévő „ügynökségen,, keresztül ellenőrizni kell, hogy a szerzőt valóban keresték-e. (Ennyit a módszerről és a háló sűrűségéről).

A felderítés

Az előzőekből ismert, hogy a titkosszolgálatok különböző szinteken és területeken adatokat gyűjtöttek az úgynevezett „belső reakció,, tevékenységéről, és ezen belül az egyházi szervezetekről és személyekről.

A „napló,, nem lenne teljes, ha hiányoznának az összefoglaló jelentések és javaslatok, illetve olyan információk, amelyek meggyorsították a kispapi mozgalom felgöngyölítését.

1960. június 25-én a belbiztonsági szerveknél készült javaslatban összefoglalóan utaltak az 1956–57-es időszakban tanúsított kispapi magatartásra és az 1958. évi békegyűlésekről történt távolmaradásokra.

Kitér a dokumentum az 1959. évi békegyűlésről való szervezett távolmaradásra, a 14 fő kizárására, majd a további elbocsátásokra. Megállapítja a jelentés, hogy az eltávolított kispapok tovább is egységben maradtak, és illegális tevékenységet folytatnak. Közülük mintegy 20 főt illegálisan felszenteltek, illetve a képzésük illegálisan folytatódik. A szervezés élén Tabódy István áll, ezért javasolja, hogy lakásába lehallgató berendezést telepítsenek. Az akcióra pontos, kidolgozott terv készült.

Ugyanebből az időszakból származik a BM elemző egy megjegyzése, amely szerint megkezdtek a kizárt kispapok közül egy személy beszerzését. Később a beszerzett növendék „Tóth János,, fedőnevet kapott, akivel „önvallomást írtak,, amelyben beszámolt az 1958. évi békegyűléstől kezdődően az aktuális időpontig átélt főbb eseményekről.

Október 12. Az új ügynöknek első feladatként levélben meg kellett nyugtatnia családját, hogy felhagy a papnövendékséggel, ezzel egyidőben meg kellett magyaráznia Tabódyéknak ezt a magatartását, egyúttal biztosítva őket változatlan szándékáról és életviteléről. A Tabódynál elhelyezett lehallgatóból nem szereztek adatot arra vonatkozóan, hogy új ügynökük dekonspirált volna. A Titkosszolgálat a maga szempontjából eredményesen választott, mert az események központjába, az irányító mellé telepített ügynököt.

A beszerzett növendék mindvégig meg tudta őrizni a bizalmat, miközben bősz és gyakori jelentéseivel mindarról információt szolgáltatott, amire a megbízói igényt tartottak. „Tóth János,, ontotta a jelentéseket, szinte naponta, kétnaponta.

December 24. A feldolgozott információkból, lehallgatásokból, megfigyelésekből 1960 karácsonyára összeállt a fotókkal is dokumentált kép, és a titkosszolgálat 30 oldalas összefoglaló jelentést készített a „Tabódy István által vezetett illegális szervezkedésről,,.

Összefoglalta az 1956–59 közötti időszakot, áttekintve az 1959 tavaszán kezdődött szervezkedést az illegális teológia létrehozására, az antimarxista tevékenység kiszélesítésére, broszúrák készítésére. Összefoglalta a szervezkedés és a püspöki kar egyes tagjai közötti találkozók lehallgatott beszélgetéseit, a vizsgáztatókkal szervezett kapcsolatokat, a broszúrák és a megfigyelt rekolléciók összevetéseit.

Közölte az „illegális,, papszentelések kapcsán kiadott dokumentumok megszerzését. Áttekintést adott a szervezkedés tagjainak tevékenységéről: szertartásokon való részvételtől, három illegális kápolna létesítéséről, állandó misézési lehetőség biztosításáról, a végzett hitoktatási, agitációs tevékenységről.

A szervezkedés tagjai kapcsolatot tartottak más „illegális,, szervezetekkel is: Lénárd Ödön

vonalaival, majd a Regnum Marianum papi szervezettel, jezsuita szerzetesekkel, a Családközösséggel és a Mária Légióval. Kapcsolatokat ápoltak a legális egyházi hierarchiával, kapcsolatban álltak a Vatikánnal, bár a kapcsolattartás módját nem sikerült feltárni.

A szervezkedés vezetése centralizált, jól szervezett volt. Ennek tagjai: Endrey Mihály püspök, Tabódy István, Liptay György, Halász (Hopp) Ferenc, Rédly Elemér és Somogyi Sándor.

Az illegális szervezkedés tagjai között a jelentés felsorol 36 személyt (19 volt ötödévest, az illegálisan felszenteltek közül néhányat, és a volt hatodévesek közül két közreműködőt).

A kispapi mozgalom felszámolása

1960. december 29-ei dátumú az a BM javaslat, amely tartalmazza az őrizetbe veendőknél és a szervezkedés tagjainál házkutatás lefolytatását, és meghatározza ehhez a BM résztvevői létszámát és eszközigényét (összesen 55 fő és 16 gépkocsi).

1961. február 8-ai keltű az az ügynöki jelentés, amely szerint a budapesti érseki helytartói hivatalba híreket hoznak házkutatásokról, letartóztatásokról, és tapogatóznak afelől, hogy mi állhat ennek a hátterében. Azonos dátumú, ugyanabból a forrásból származó másik tájékoztatás Kovács Sándor püspök zárkózott magatartásáról és látogatásairól szól, és említést tesz bizonyos parlamenti eseményekről, amelyekről nem szivárogtat ki semmiféle információ.

A dékán Liptay György esetével foglalkozik, és szeretne eljárni az ÁEH-ban annak megállapítására, hogy engedhetik-e tovább tanítani.

Március 14-ei dátummal terjedelmes jelentés foglalkozik a Hamvas Endre püspökkel folytatott beszélgetéssel, amely a letartóztatások kapcsán a püspök gondjairól ad számot.

Március 23-ai keltű az az információ, amely Cserhádi József dékánnal február 15-én folytatott beszélgetés során a letartóztatások és házkutatások témájában igyekszik megismerni az akadémiai tanárok véleményét és álláspontját.

Említette a dékán a Miklós Imre államtitkárnál tett, február 10-ei látogatását is, amelyet a tanári testület több tagja ellenzett.

Kihallgatások, bírósági eljárások

A vizsgálati anyagokban fellelhető dokumentumok szerint házkutatások indultak, amelyek során többeket február elején őrizetbe vettek.

1961. július 12–14. Egyes szabadlábon hagyott növendékek kihallgatására három napot szánt a titkosszolgálat, hogy „beszervezés és személyes megismerés céljából tanulmányozásokat

hajtsanak végre,,. Jelentés készült a beidőzés időpontjáról és a csoportok összeállításáról. A kézzel írt megjegyzések arra utalnak, hogy néhányuk ellen esetleg nem hivatalosan eljárak, de erről sem az érintettek részéről, sem a levéltári dokumentumokban nincs további információ.

Két személyt „feldolgozásra,, javasoltak, ami további eljárást jelenthetett, két személynél „foglalkozunk,, megjegyzés látható, amely beszervezési kísérlet is lehetett. Törvényszéki eljárást csak Tabódy István, Rédly Elemér, Hrotkó Géza és Nagy Imre ellen indítottak.

Ítéletek

1961. június 13-án Rédly Elemér (I.r.), Hrotkó Géza (II.r.), Nagy Imre (III.r.) és még három (a kispapi mozgalom részvevői által ismeretlen polgári) személy ellen a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel bűntettében hozott ítéletet a Budapesti Fővárosi Bíróság. Rédly Elemért 3 évi és hat hónapi, Hrotkó Gézát 3 évi, Nagy Imrét 2 évi börtönben letöltendő főbüntetésre és 1.000–1.000 Ft pénzbüntetésre ítélték, valamint 5–4–3 évre eltiltották a közügyek gyakorlásától. 1961. június 15-én Tabódy Istvánt első fokon a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése és hűtlenség bűntettében 12 évi börtönbüntetésre, teljes vagyonelkobzásra és egyes jogoktól 10 éves eltiltásra ítélte a Budapesti Fővárosi Bíróság. Ügyét a legfelső bíróság a fellebbezés kapcsán felülvizsgálta, és az első fokú ítéletet helybenhagyta. A kizárt vagy elbocsátott növendékek ügyében nem hoztak több ítéletet.

A kispapok elleni eljárás lezárása

1961 novemberében a Belügyminisztérium II/5–c alosztálya zárójelentést készített a „kizártak,, ügyében végrehajtott tevékenységükről.

A jelentés értékelést adott az „ügynökség,, keretében foglalkoztatott személyek (Kiss János, Házas János, Hívő, Eszterházi, Tóth János) munkájáról. A „Tóth János,, fedőnevű ügynök további tevékenységéről nincs értékelhető adat. H–26390 számú „M,, dossziéját 280 számozott oldallal 1967. október 16-án lezárták, és december 15-én irattárba helyezték.

Az írás I. részét előző számunkban közöltük. (A szerk.)

Részletesebben és dokumentáltan lásd A Hatalom és a Központi Szeminárium kispapjai című tanulmányban: www.mek.oszk.hu/06500/06539

vigilia@katolikus.hu

Módosítva: 2009.11.24.